

**МЕТОДОЛОГІЯ СИНЕРГЕТИКИ У РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

У статті осмислено світоглядні позиції вчених щодо використання положень синергетики для розв'язання педагогічних проблем, доведено доцільність застосування синергетичної методології в усвідомленні феномену літературознавчої компетентності майбутніх словесників і вироблення технології розвитку зазначеної якості.

Ключові слова: синергетика, синергетичний підхід, синергетична методологія, літературознавча компетентність, вчитель української мови і літератури

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Одним із оптимальних напрямів наукового пізнання в умовах сьогодення справедливо визнано синергетичний підхід, оскільки нинішній етап розвитку науки, освіти, культури, суспільства має ознаки нелінійності, відкритості, стихійності, під впливом глобалізації поступ національної освітньої системи в цілому й життєдіяльності кожної особистості зокрема, їх саморозвиток не можуть бути однозначними, лінійними й прогнозованими. Осмислення реального стану освітнього процесу дає підстави стверджувати про зниження рівня якості навчання, збільшення відстані між освітою й культурою, освітою й наукою, професійною підготовкою фахівців і попитом ринку праці. Вирішення зазначених проблем бачиться можливим через призму синергетики. Формування її концептуальних положень характерне для початку 80-х рр. ХХ ст. Нині розроблено загальну теорію дисипативних структур (А. Тьюринг, І. Р. Пригожий), теорію генерації лазера (Г. Б. Басов, А. М. Прохоров, Ч. Таунс, Г. Хакен), теорію турбулентності (О. М. Колмогоров, Ю. Л. Климонтович), теорію хаосу в фізиці (З. Гроссман), теорію катастроф (В. І. Арнольд), демографічну теорію (С. П. Капіца), осмислено застосування синергетичного підходу до розв'язання проблем соціології (В. Вайдліх) тощо. Активна діяльність учених у контексті закладання підвалин нової галузі знання спричинила утворення методологічної основи глобального, цілісного погляду на світ і перенесення досягнень синергетики у площину історичних, лінгвістичних, психологічних і педагогічних досліджень і мистецтва. Як наслідок, у науковому просторі закладено основи соціосинергетики й еволюційної економіки, педагогічної синергетики, головною метою функціонування якої визначено утворення самоорганізуючої горизонтальної площини міждисциплінарного діалогу, цілісності й інтеграції науки й культури, формування нової парадигми педагогічної культури вчителя. Сучасні вчені активно працюють над формуванням синергетичної антропології. Посилена увага науковців до синергетики обумовлюється усвідомленням її потужного потенціалу для розробки антикризових стратегій на початку третього тисячоліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення її невирішених частин. Висвітленню різних аспектів синергетичного підходу в гуманітарній площині за останні десятиліття присвячено праці відомих українських і російських дослідників: В. П. Андрущенко, П. К. Анохіна, В. І. Аршинова, В. Г. Буданова, М. О. Весни, А. А. Добрякова, І. А. Зязюна, О. М. Князевої, В. Г. Кременя, С. П. Курдюмова, В. С. Лутая та ін.

Аналітичний огляд публікацій, що стосуються осмислення синергетики в цілому, й проблеми екстраполяції досягнень зазначеної галузі в педагогічні дослідження, доводить їх дискусійний характер.

Формулювання мети статті з огляду на зазначене виникла ідея проаналізувати погляди вчених щодо використання положень синергетики у розв'язанні педагогічних проблем й розкрити доцільність застосування синергетичної методології для усвідомлення феномена літературознавчої компетентності майбутніх словесників і вироблення технології розвитку зазначеної якості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Загальноприйнятою в сучасному інформаційному просторі стала ідея про універсальність синергетики. Однак, визнаючи цінність підходу, І. Р. Пригожий й І. Стенгерс акцентують увагу на глибоко осмисленому й критичному запозиченні ідей і методів синергетики у площину соціальних наук. Дослідники застерігають від проведення прямих аналогій між синергетикою й соціальними чи економічними явищами, заперечують безпосереднє перенесення синергетичної методології в соціально-історичний простір. Оцінюючи некритичне застосування положень зазначеної галузі в суспільно-гуманітарній площині, науковці констатують істотне їх спрощення. На недоцільності безпосереднього впровадження синергетичного підходу в простір гуманітарних наук наголошували й учасники! Міжнародної конференції Німецької Громади Складних Систем (Deutsche Gesellschaft fuer Komplex Systeme und Nichtlineare Dynamik). Водночас учені справедливо вважають, що побудова концептуальних моделей на основі синергетичної методології має масштабне застосування й позитивні результати.

Про важливість використання напряму наукового пізнання з метою вирішення педагогічних проблем наголошують багато українських дослідників. Зокрема, О. А. Дубасенюк розглядає ідею

самоорганізації як основу прогресивної еволюції, що характеризується виникненням більш складних й ієрархічно організованих систем, дослідження яких можливе тільки з позицій синергетики. Педагог слушно зауважує, що синергетичний підхід дає можливість більш широко врахувати вплив соціально-культурного середовища на розвиток наукового пізнання й забезпечує уникнення непереконливого методу "спроб і помилок" [3, с. 6].

Однак в інформаційному просторі існує думка, що використанню ідей синергетики в освітній галузі притаманна стихійність, спонтанність, що часто призводить до термінологічної плутанини, порушує усталені методологічні принципи, нав'язує додаткові проблеми, які вже за своєю сутністю є первинно невирішеними (наприклад, проблема педагогічного впливу взагалі, ролі педагога у навчально-виховному процесі та свободи пошуку знань учня тощо).

Студювання праць із теорії самоорганізації переконує, що основні її положення дійсно характеризуються як класичними, так і складними поняттями (відкритість, нелінійність, дисипативна структура, самоорганізація, стан нестійкого нелінійного середовища, хаос, випадковість, біфуркація, аттрактор, флуктуація тощо), які мають стати відомими і зрозумілими кожній особистості. У такому контексті доцільним є твердження російського дослідника В. Г. Буданова про те, що невдовзі фундаментальною засадою розвитку культури й освіти будуть принципи і мова синергетики [2]. Адже саме з позицій синергетики маємо змогу по-новому осмислити, зрозуміти й розв'язати проблеми професійної підготовки і розвитку вчителя зокрема, й педагогічної праці в цілому.

Так, відомий учений В. С. Лутай, пропагуючи екстраполяцію синергетики в площину освіти, справедливо стверджує, що через призму синергетичного підходу можна розв'язати більшість освітніх суперечностей, які існують між авторитарним і вільним, доросло-центристським і позациентристським типами педагогічної діяльності, а також між теоріями спадковості й виховання, формування людини тощо [5]. Погоджуємося з думкою І. А. Зязюна, що синергетика створює уявлення про універсальну цілісність світу, дозволяє зрозуміти перехід хаосу в певну ієрархію, наочно ілюструє єдність у різноманітності і різноманітність в єдності, допомагає усвідомити нелінійність, багатофакторність і ймовірність реального світу, поліваріантність шляхів його розвитку й неможливість опису таких явищ на основі класичних теорій і моделей з їх лінійним уявленням про розвиток і самоорганізацію [4, с. 439]. Однак учений застерігає дослідників від широкомасштабного використання синергетичного підходу до вирішення освітніх завдань, оскільки наслідком хаосу можуть бути "непоправне руйнування і деструктивні аномалії". Водночас наголосимо, що синергетика протистоїть жорсткому детермінізмові, редукціонізму, які тривалий час слугували універсальними методологічними засадами наукового пізнання. В умовах сьогодення причинно-наслідкові зв'язки лінійного характеру поступилися суспільній світоглядній позиції, згідно з якою хаос має конструктивну сутність. З нього самоорганізуються нові структури. Отже, хаос не тільки руйнує, а й створює [7; 9]. Відтак справедливо вважаємо позицію дослідників щодо надання пріоритету синергетичному підходу в сучасній методології наукових досліджень.

Логіка думки визначає необхідність осмислення сутності напряду й аналізу дефініції синергетики, основні засади якої є підґрунтям підходу наукового пізнання. Відомо, що термін "синергетика" запровадив німецький науковець, професор Штутгартського університету Г. Хакен на позначення процесів самоорганізації у фізичних, хімічних і біологічних системах [13]. Оскільки загальноприйняте визначення поняття відсутнє, вважаємо доцільним осмислити існуючі тлумачення. Сучасні науковці стверджують, що поняття "синергетика" є тотожним чи похідним від лексеми "синергія" (у перекладі з грец. *sinergeria* - співробітництво, *synergos* - узгоджений, взаємодіючий), і формулюють такі його трактування:

- меганаука, у площині якої поєднуються теорія хаосу, теорія катастроф, теорія складних систем, теорія самоорганізації тощо (Т. Б. Загоруля);
- галузь наукового знання про спонтанне виникнення й самопідтримку впорядкованих часових і просторових структур у відкритих нелінійних системах різної природи (В. І. Аршинов, О. О. Сапецький);
- теорія самоорганізації, наука, що вивчає комплексний вплив декількох факторів, які підсилюють дію один на одного (Г. Хакен, Р. Пригожий);
- міждисциплінарна галузь науки (Н. В. Гузій, О. В. Чалий);
- новий науковий напрям, що передбачає вивчення колективної, кооперативної взаємодії процесів виникнення і підтримки самоорганізації в системах відкритого типу (В. І. Шуляр);
- наукове знання про системи, які саморозвиваються і потребують вивчення процесів нестійкості, динамічного хаосу, що породжують конкретну організовану структуру (В. С. Стьопін);
- теорія самоорганізації складних і нескладних систем, що являє собою той постнекласичний етап розвитку науки, на якому розробляється нова парадигма (В. С. Лутай);
- некласична наука, якій притаманні не тільки особливості пізнання закономірностей природи, а й

способи постановки питань, позиція спостерігача, що перебуває в системі (С. С. Шевельова);

- концепція нерівноважної динаміки, теорія самоорганізації нелінійних динамічних середовищ, що формує "нову матрицю" розгляду об'єкта (О. М. Отич).

Узагальнення висвітлених дефініцій дало можливість сформулювати робоче визначення поняття **"синергетичний підхід"** - це міждисциплінарний науковий напрям, предметом дослідження якого є нелінійні процеси в складних, відкритих і нестабільних системах, що перебувають у постійному саморозвитку завдяки їхній здатності до самоорганізації; а також етапи переходу-від стану порядку до стану хаосу. Використання зазначеного напрямку в педагогіці сприяє усвідомленню освітніх феноменів як складних відкритих систем, в яких постійно відбуваються багатоаспектні процеси. Загальновідомо, що реально існуючі структури завжди є відкритими зовнішньому оточенню. Відтак процеси, які відбуваються в системах, мають більш складну структуру, ніж їх теоретичні моделі.

Унікальність синергетичної методології в розвитку літературознавчої компетентності полягає в можливості синтезу позитивних елементів кожного з типів і видів освітньої діяльності для формування філологічних умінь, розвитку творчих якостей кожного студента, використанні різних підходів до опанування мистецькою спадщиною й феноменом художнього мислення українських письменників тощо. Застосування напрямку зорієнтовує на усвідомлення літературознавчої компетентності як системи, сукупності універсальних об'єднувальних підвалін, з допомогою яких можна цілісно (тобто шляхом вияву причинових залежностей) обґрунтувати взаємозв'язки між ними (за І. Р. Пригожиним).

Синергетичний підхід істотно впливає на підвищення рівня наукової свідомості особистості, сприяє утворенню низки світоглядних компонентів: "від фрагментарності до цілісності (світ не може бути зведений до незалежних одна від одної сутностей); від статичності до процесуальності (природа й свідомість - єдине й когерентне ціле, що постійно змінюється); від об'єктивізму до інтерпретаціонізму (знання є результатом інтерпретації, ми конструємо значення для об'єктів і подій у термінах минулого); від абсолютності до відносності ("універсальні закони" можуть застосовуватися до локальних галузей реальності); від лінійності до нелінійності (мінімальний вплив на вході може спричинити непередбачену сильну реакцію на виході); від локалізованості до нелокалізованості (кожна подія у відповідній просторово-часовій точці може розглядатися як безпосередньо пов'язана з іншою просторово-часовою локалізованістю у всіх інших системах координат)" [6, с. 27]. Таким чином синергетичний підхід сприяє виробленню нового типу мислення, що має важливе значення в нестандартних, кризових ситуаціях, притаманних сучасному етапу розвитку освіти.

За нашим переконанням, лише через призму нелінійної моделі можна реально охарактеризувати освітні процеси й отримати інформацію про ефективність керування ними. Адже загальновідомо, що в системі професійної підготовки важливою є не сила впливу, а правильно дібрана стратегія і тактика, що сприяє налагодженню процесів самоорганізації, які відбуваються у певній структурі. Як правило, вони мають конструктивний характер для вирішення освітніх завдань в цілому, і зокрема, - розвитку літературознавчої компетентності майбутнього словесника. У зв'язку з цим вважаємо доцільним висвітлити положення синергетики, що впливають на розв'язання сформульованої наукової проблеми.

Наголошуючи на універсальності синергетичної методології, вчені виходять із твердження: якщо в конкретну систему ввести достатню кількість додаткової енергії, то така структура починає переходити з хаотичного стану в новий - стабілізаційний. Зазначений процес відбувається поетапно, що схематично зображено на рис. 1.

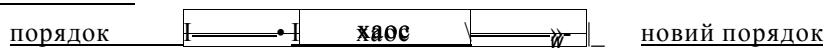

Рис. 1. Схема розвитку системи, здатної до самоорганізації

При цьому вчені зазначають, що перехід від неупорядкованого стану до упорядкованого відбувається за рахунок спільної і синхронної дії різних компонентів, що утворюють систему [7; 8]. Основні правила переходу системи довільної структури до "кращого стану" висвітлено в працях російських учених В. І. Арнольда, В. Г. Буданова, Г. Ю. Ризніченко й ін. Зокрема, суть принципу "тендітності гарного (стійкого) стану" полягає в ймовірності переходу стабільної системи в нестійкий стан. Таку закономірність пояснюють загальновідомим правилом: "гарні" (зокрема стійкі) системи повинні задовольнити декілька (інколи багато) вимог, "погані" ж можуть мати недоліки. Принцип "погіршення на шляху до покращення" передбачає послідовну еволюцію системи з нестійкого стану в стабільний. На початковій стадії процесу переходу структури до кращого стану, швидкість погіршення зростає. Протидія на шляху до кращого стану реалізується через досягнення системою - найгіршого. На наступних етапах - у погіршеному стані системи протидія зменшується і може повністю зникнути у фазі, коли система наблизиться до кращого стану. Принцип "стрибокподібного покращення" характеризується особливим процесом переходу: система, минаючи гірший стан, одразу наближається до стійкого. У такому випадку спостерігаємо еволюцію за інерцією в напрямі гарного стану. Принцип "еволюції до катастрофи" означає ігнорування основних законів природи і суспільства, що ґрунтуються

на ефектах зворотного зв'язку [1; 2]. Окреслені закономірності забезпечують можливість осмислення розвитку літературознавчої компетентності як нелінійного процесу на основі усвідомлення причинних зв'язків між окремими структурами й компонентами, що утворюють освітню систему. Синергетичний підхід передбачає розуміння реальної дійсності як "багатоманітності й багатоаспектності об'єктів і явищ, які взаємодіють між собою як усередині предмета, так і з іншими зовнішніми об'єктами, що зумовлює створення складного, поліаспектного, гетерогенного продукту" [12, с. 15].

З позицій синергетики літературознавчу компетентність розуміємо як особливу самостійну ієрархічну систему, відмінну від інших природних і суспільних явищ, що функціонує на основі діади "свобода - необхідність", яка визначає механізми її самоорганізації й саморозвитку, відтворює особисто-виразну й особисто-відповідальну творчість (М. С. Каган). Відкритість, багаторівневність, нелінійність зазначеної якості презентують її синергетичні властивості. Відтак розвиток літературознавчої компетентності не може бути поступовим, лінійним процесом, оскільки для науково-інформаційного простору характерні змінні, кризові стани, що призводять до реформування професійного світогляду майбутніх словесників, його ціннісних орієнтацій, мотивують самопізнавальну й самовиховну активність. Водночас літературознавча компетентність як відкрита система розвивається відповідно до окреслених вище принципів через "точки біфуркації". Процес саморозвитку зазначеної структури передбачає стадію флуктуації (випадкові відхилення системи від деякого середнього стану), фазу нестійкості, невпорядкованості, кризи, самоорганізації, біфуркації (розгалуження у процесі руйнування старих структур, найвищий ступінь хаосу) й побудови індивідуальної стратегії розвитку.

Літературознавча компетентність як система, здатна до самоорганізації, перебуваючи в стані кризи й хаосу, за умов отримання необхідної енергії з навколишнього середовища, руйнується або переходить на більш високий рівень упорядкованості, самоорганізації й утворює нову структуру. Основними властивостями новоутворених ієрархій дослідники, як правило, називають *самоузгодженість* (когерентність), *відкритість*, *нелінійність*, *зростаючу мінливість* (флуктуативність), *конструктивізм хаосу*, *намагання структури*, *взаємозв'язок необхідності й випадку*, *нерівнозначність* (кризовість) [2; 11; 14]. Окреслені ознаки переконують у фактах невизначеності шляхів розвитку систем, що самоорганізуються, й обумовлюють їх складність, а усвідомлення основного закону синергетичного підходу (взаємодії двох полярних сил - створювальної і руйнувальної) - сприяє вирішенню важливих проблем освіти на рівні діалектичної методології, що вкотре переконує в доцільності використання синергетики до осмислення феномену літературознавчої компетентності. Принагідно зазначимо, що основні положення нової наукової галузі стосуються також педагогічного прогнозування процесів розвитку професійних якостей. Хоча ми не можемо реально уявити, якими конкретно будуть нові структури, що виникнуть після проходження складної системи через нестабільний (стохастичний) стан, але спрогнозувати їх розвиток можна на спрощеній моделі. Оскільки майбутнє з позицій синергетичного підходу не закладене в реаліях сьогодення, то постає необхідність пошуку, осмислення й вибору одного з імовірних шляхів подальшого розвитку літературознавчої компетентності. Логіка думки зумовлює до висвітлення методологічного підґрунтя вирішення наукової проблеми, яке становлять такі положення синергетики:

- інтерпретація ключових ідей нової науки впливає на формування цілісного сприймання й усвідомлення світу, утворення світоглядної позиції про відкритість реальної дійсності, взаємозв'язки людини, природи й соціуму і цілісність зазначених феноменів та ін.;

- у складних системах, здатних до самоорганізації, необхідно сприяти їхнім власним тенденціям розвитку;

- хаос містить конструктивне джерело, з якого може народжуватися нова організація структура;

- у моменти нестабільності незначні збурення можуть мати макронаслідки й розвиватися в макроструктури, зокрема, дії конкретної особи можуть впливати на макросоціальні процеси;

- для складних систем існує кілька альтернативних шляхів розвитку, але на певних етапах еволюції виявляє себе певна переддетермінованість розгортання процесів, і теперішній стан системи визначається не лише її минулим, а й майбутнім;

- складноорганізована система втілює в собі не лише простіші структури і не є звичайною сукупністю частин, а породжує багатоаспектні структури в єдиному темпо-світі;

- з урахуванням закономірностей і умов перебігу швидких, лавиноподібних процесів і процесів нелінійного саморозвитку систем їх можна ініціювати шляхом конкретних дій особистості;

- у конструктивному включенні нестабільності в картину універсуму (як зовнішнього, так і внутрішнього світу людини) спостерігається зближення внутрішнього і зовнішнього світів. Тобто людина як неповторна особистість розвивається не окремо від зовнішнього світу і не стоїть над природою, а є одним цілим із нею, що еволюціонує за єдиними законами світобудови [7; ?].

Окреслені закономірності необхідно враховувати в аналізі реального стану і проектування моделі розвитку літературознавчої компетентності майбутніх словесників.

Усвідомлення зазначених положень аргументувало доцільність застосування синергетичного підходу до розуміння феномену літературознавчої компетентності, що узагальнено висвітлено як три основні причини. Так, важливою передумовою застосування досягнень синергетики до розв'язання наукової проблеми вважаємо необхідність усвідомлення особистості майбутнього словесника як складної системи з нелінійним розвитком, здатної до самоорганізації, самовиявлення, саморозвитку, самовдосконалення. Використання синергетичного підходу до розуміння феномену літературознавчої компетентності майбутнього вчителя створює можливість осмислювати особистість як відкриту систему, здатну "до самоорганізації, й таку, що не перебуває в рівновазі, однак має стійкість завдяки самоорганізації хаосу потенційних станів у певні структури й великі власні можливості для саморозвитку" [6, с. 133]. Отже, застосування положень синергетичного підходу до особистості студента детермінує ідею активізації його сил і здібностей, ініціює пошук і створення власних шляхів саморозвитку. А синергетика в дослідженні розвою літературознавчої компетентності є одним із принципів "самотворення".

Другою причиною використання синергетичного підходу до осмислення природи літературознавчої компетентності вважаємо необхідність врахування діалогізму навчальної діяльності. Цей процес відбувається в конкретному освітньому середовищі, в якому особистість перебуває у взаємодії з навчальними об'єктами (наукові і художні тексти, культурологічний простір, логічні схеми, алгоритми та ін.), суб'єктами (письменник, літературний критик, викладач, інші студенти тощо). У такому контексті важливою є думка І. Р. Пригожина, що детерміноване синергетичною парадигмою "нове ставлення до світу передбачає зближення діяльності вченого й літератора. Літературний твір зазвичай розпочинається з опису вихідної ситуації, оповідь якої ще є відкритою для численних ліній розвитку сюжету. Така особливість літературного твору надає читанню характеру зацікавленості в тому, який із можливих варіантів розвитку вихідної ситуації буде реалізовано... Зазначений універсум художньої творчості істотно відрізняється від класичного образу світу, але легко співвідноситься з сучасною фізикою й космологією. Вимальовуються контури нової раціональності, до якої веде *ідея нестійкості*" [7]. Окреслені явища розкривають сутність діалогу особистості з художнім твором. Його успішність, як справедливо стверджує І. Р. Пригожий, залежить ще й від комплексу якостей фахівця, котрі можна окреслити з позицій синергетичного підходу [там само]. Серед них основними визначено наступні: *адекватність, відповідальність, толерантність, чутливість до самого себе й інших, визнання в межах власного "Я" суперечливих тенденцій й готовність їх сприйняти, здатність бачити красу, конструктивність і деструктивність полікультурного хаотичного простору, спонтанність, креативність у виборі конкретних рішень*. Зазначені властивості входять до структури особистісного складника літературознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури і становлять основу його "Я"-концепції.

Третьою необхідною передумовою осмислення феномену літературознавчої компетентності через призму синергетичного підходу є врахування особливостей освітньо-виховного простору як складного системного утворення, що функціонує згідно з принципами синергетики. "Освітній простір, - як слушно зауважує І. А. Зязюн, - це складний об'єкт, який підпорядковується малодослідженим закономірностям функціонування синергетичних систем" [4, с. 42]. Відтак; навчально-виховні системи не можуть бути однозначними, лінійними й незмінними. Вони, як зазначає українська дослідниця О. М. Отич, "перебувають у постійному русі, самовдосконаленні, розробці й впровадженні нових форм і методів: нестандартних - інноваційних - інтерактивних [10, с. 115]. Підтримуємо твердження педагога, що в умовах сьогодення важливо не тільки усвідомити "саморух" об'єктів, спрогнозувати їх поведінку, а й накреслити орієнтовні шляхи її покращення. Вважаємо, що саме синергетика сприяє пошуку й розробці нових поглядів на розвиток освітньої системи в цілому, й виробленню індивідуально-особистісних стратегій підвищення рівня літературознавчої компетентності зокрема.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, глибоке осмислення процесів розвитку освіти доцільно здійснювати з позицій синергетичного підходу, відповідно до якого основною ознакою складної системи є хаотичність і водночас здатність до саморозвитку. Саме відсутність стабільності, єдиних загальноприйнятих канонів, повна невизначеність зумовлюють пошук, створення й трансформацію освітніх технологій. Відтак, хаос є конструктивним механізмом, що сприяє утворенню нової ієрархії.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо аналіз реального стану розвитку літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури з урахуванням ідей синергетики й розробку організаційно-структурної моделі підвищення рівня зазначеної якості на засадах синергетичної методології.

Література

1. Арнольд В. И. Теория катастроф / Владимир Игоревич Арнольд : 3-е изд. доп., М. : Наука, 1990. - 128 с.
2. Буданов В. Г. Методология и принципы синергетики / Владимир Григорьевич Буданов // Філософія освіти. - №1 (3). - 2006. - С. 143 - 173.
3. Дубасенюк О. А. Наукові засади професійно-педагогічної підготовки студентів / Олександра Антонівна Дубасенюк // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 15. Частина 1 - Глухів: ГНПУ ім. О.Довженка, 2010. - С.3 - 7.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: Монографія / Іван Андрійович Зязюн. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. - 608 с.
5. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти : Навч. посібн. /В.С.Лутай / - К.: ДАККО, 1996. - 256 с.
6. Лушин П. В. Психология личностного изменения / П.В.Лушин. - Кировоград, Полиграф.-изд. центр ООО "Имэкс ЛТД", 2002. - 360 с.
7. Назарова Т. С, Шаповаленко В.С. "Синергетический синдром" в педагогике / Т.С.Назарова, В.С.Шаповаленко / Педагогика. - 2001. - № 9. - С. 25 - 33.
8. Пригожий И. Философия неустойчивости / Илья Пригожий //Вопросы философии. - 1991. - № 6. - С. 45- 57.
9. Пригожий И., Стенгерс И. Время, хаос, квант / И. Пригожий, И. Стенгерс. - М. : Прогресс, 1994.- 128 с.
10. Пригожий И. Р. Порядок из хаоса. Новый диалог с природой / И. Пригожий, И. Стенгерс ; пер. с англ. Ю. А. Данилова. - 3-е изд. - М. : Эдиториал УРСС, 2001.-312 с.
11. Пирогов О. В. Моделирование в образовании. //Иновации в образовании. - 2004. - № 5. - С. 36-40.
12. Протасова Н. Г. Синергетичний підхід до управління інноваційними процесами у післядипломній освіті. / Наталя Григорівна Протасова/ Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи: 36. наук, праць. - К. : Логос, 2000. - С. 281- 282.
13. Робуль О. М. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти / О. М.Робуль / Філософія освіти. - №1 (3) - 2006. - С. 35 - 42.
14. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей /Ольга Василівна Сухомлинська // Шлях освіти. - 2002. - № 1. - С. 13-18.
15. Хакен Г. Синергетика /Герман Хакен. - М. : Мир, 1980. - 404 с.
16. Шевелева С.С. Открытая модель образования (синергетический подход) / С.С.Шевелева - М. : Магистр, 1997. - 47 с.
17. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти : [монограф.] / Олена Миколаївна Отич; за наук. ред. І. А. Зязюна. - Чернівці: Зелена Буковина, 2009. - 752 с.

Резюме

В статье проанализированы взгляды ученых по поводу использования идей синергетики с целью разрешения педагогических проблем, доказана целесообразность использования синергетической методологии для понимания феномена литературоведческой компетентности будущих словесников и разработки технологии развития названного качества.

Ключевые слова: синергетика, синергетический подход, синергетическая методология, литературоведческая компетентность, учитель украинского языка и литературы.

Summary

In the article the author generalizes the scientists' approaches to the usage of some senergetic ideas for solving pedagogical problems. She solves the expediency of the usage of senergetic methodology for understanding of the phenomenon of the future literature teachers' literary competence and creating the technology of development of the given quality.

Key words: synergetics, synergetics the approach, synergetics methodology, literary competence, teacher of the Ukrainian language and the literature.